

ס"ק ז' נחלק טובא בזה (י), ואשתמיטתא
דהדין מפורש בספרי.

והא דאמרינן ב"מ דף ק"ג
ע"א ובעל חוב אפילו ניתוחי נמי
לא, שלא יכנס לביתו ליטול משכנו,
דמשמע דאינו רק מדרבנן משום שלא
יכנס לביתו, כזר כתבו התוס' (י"א) דב"מ
מפרש טעמא דקרא. ובחידושי למס'
תמורה הארכתי בעזה"י לבאר כל פסקי
הרמב"ם צדינים הללו, ואין מקומן
בחיבורי זה.

כ"ש בנבי
השנים שלא
יכנס
לביתו היינו
טעמא
דקרא

ביאור המעשה של שתי נשים זונות
שבאו לפני שלמה המלך וכל אחת
טען שבנה הוא החי

תסט) בי ישבו אחים יחדו ומת אחד
מהם ובן אין לו לא תהיה
אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא
עליה ולקחה לו לאשה ויבמה (כה, ה).
אמרתי להעתיק פה מה שחדשתי זה
שנים רבות בהאי מעשה דשתי נשים
שבאו לפני שלמה, המצואר במלכים א'
ג'. ואף דאין דרכי לכתוב בחיבורי זה

ע"ד דרוש,
דרוש זה
נעב
מרביתו
והעתיקו
באן להודיע
דשלו הוא

החדושים צנזרים וכתובים או ב"מ
אשר אין להם שייכות לפירוש הכתובים
בתורה, בדבר זה ילאתי חוץ לגדרי, כי
שמעתי שאחד התלזש בטלית שאינו שלו
ואמר דבר זה בשמו, והוא איש תורני
ממדינות פולין אשר ישב צטריטש איזה
ימים אחדים, ושמע ממני חידושים רבים
צמילי דאגדתא, ולא היה די לו בזה צמה
ששמע ממני, אף גם זאת כי על פי
תחבולה השתדל מאת חתני הרב החר"ק
מו"ה ליב צרודא שי' שהוא נעת
אצדק"ק קעניגספירד, והיה אז צדיתי
ונתן לו להעתיק איזה דרושים מדרשותי,
ואני לא הייתי אז צדיתי, וכאשר צאתי
לציתי וחתני שי' אמר לי את אשר עשה,
ואמרתי לו הנה הסכלת עשו, כי האיש
הזה יתלזש א"ע ויאמר שלי הוא, וחתני
שי' השיב כי לא נחשד האיש הזה בעיניו
שיעשה דבר זה, ואכן אחרי שגודע לי
צצירור גמור, שאמר כמה חידושים שלי
בשמו, ע"כ ראיתי להכניס בחיבורי זה
את הענינים אשר ידועים לי ששמע
ממני, למען דעת כי האומרו בשמו גנוז
הוא אמת.

הלוח ומשכנו או שחטף המשכון בידו אינו לוקה
שהרי ניתק לעשה, שנאמר השב תשיב לו את העבוט
כבוא השמש עכ"ל. ותמה הלחם משנה דמדקאמר
הרמב"ם אינו לוקה, משמע דאיכא איסור לאו אף
בחטף בזרוע דהיינו ניתוח, וקשה דניתוח אסור רק
מדרבנן, גזירה שלא יכנס בביתו, וכמ"ש התוספות
(ב"מ ק"ג, א). ל. הסמ"ע כתב דמשכנו בחוץ
עובר בלאו דלא תבא אל ביתו, דביתו לאו דוקא אלא
ה"ה או כ"ש דלא ישמט בחזקה, ע"ש. ובתוספות יום

טוב (ב"מ פ"ט מ"ג) הביא דבריו, וכתב שצ"ל דאינו
גורס בגמרא גזירה שלא יכנס בביתו, וכמו שגורסו
התוספות, אלא גורס שמא יכנס והוא טעמא דקרא.
ועיין בתומים (סי' צז סק"ב) מה שהקשה על
התוספות יום טוב, וע"ע בחידושי הרי"ם על חו"מ
(סי' צז סק"ג) שהביא דברי הספרי הנ"ל על הסמ"ע
והאריך בזה. לא. צ"ע, שבתוס' (ב"מ ק"ג, א)
מפורש להיפך, שאינו רק מדרבנן. וצ"ל שכוונתו
לתוס' יום טוב, והוא מה שמובא בהערה הקודמת.

הפסוקים
במלכים
בשתי
הנשים
שבאו
לשלמה

מדוע חזרו
האשון
ראשונה או
טענתו
ואי
שלמה ל
חו

המת וצני החי, הא לפי סיפור המעשה גם הראשונה אמרה 'לא כי', ולמה השמיט המלך בדבריה תיבת 'לא כי', ואת דברי השניה אמר כמה שאמרה (לג).

ונראה בזה, דהנה באמת אלל אשה השניה לא שייך לומר שאמרה כן בספק וצדדמי, דאללה אין שום ספק, דהיא יודעת בעצמה אם החליפה או לא החליפה, אלל הראשונה אפשר שאמרה כן בספק וצדדמי לה, שבשעה שהיתה ישינה החליפה השניה את צניה. והנה צמס' צ"ק דף ל"ה ע"ב מצואר, ד'לא כי' היא טענת צרי. ולכן אחרי שהראשונה הניעה טענתה לפני המלך באה השנייה ואמרה 'לא כי' וגו', כלומר, את אומרת כן צדדמי ואני אומרת בטענות צרי, וחזרה הראשונה 'לא כי' צנך המת וצני החי, וכלומר, שגם אני טוענת טענת צרי, והמלך החכם ידע שאלל השנייה אשר הצנ החי צידה לא שייך טענות ספק, לכן אמר 'זאת אומרת זה צני החי וצנך המת', כלומר, אותה שהילד החי צידה, וזאת אומרת 'לא כי' דהיינו גם כן טענת צרי, לכן הוי ספק השקול (לד).

דאדרבא כל דברי שלמה שחזר על טענותיהן היה בדקדוק גדול, ובדוקא חזר שלמה בלשון הזה. לד. עיין בשו"ת רדב"ז (סי' אלף נט) שהרחיב בביאור המעשה, והקשה איך אזל שלמה המלך בחר אומדנא, והלא אין מוציאין ממון עפ"י אומדנא. ותירץ שכיון שאמרה אותה האשה גזורו, הוציאה עצמה ממוחזקותה ובטל זכות חזקתה. והיינו דכל כח מוחזק הוא רק כשהמחזיק טוען למוחזקותו, ולכן אם האומרת 'גזורו' איננה אם, ואין לה מוחזקות.

במלכים (א' ג, טז-כו) 'אז תצאנה שתי נשים זונות אל המלך ותעמדנה לפניו. ותאמר האשה האחת צי אדני אני והאשה הזאת יושבות בבית אחד ואלד עמה בבית. וגו'. ותאמר האשה האחרת לא כי צני החי וצנך המת וזאת אומרת לא כי צנך המת וצני החי ותדברנה לפני המלך. וגו'. ויאמר המלך קחו לי חרב ויביאו החרב לפני המלך. ויאמר המלך גזרו את הילד החי לשנים ותנו את החצי לאחת ואת החצי לאחת. ותאמר האשה אשר צנה החי אל המלך כי נכמרו רחמיה על צנה ותאמר צי אדני תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתהו וזאת אומרת גם לי גם לך לא יהיה גזורו. ויען המלך ויאמר תנו לה את הילוד החי והמת לא תמיתהו היא אמו.

ובתחילה נבאר בעזה"י רישא דקרא, דלכאורה יש לדקדק, חדא מ"ש 'זאת אומרת לא כי צנך המת וצני החי' הוא מיותר, דזה היה תחלת דברים המצואר שם (לג). ועוד כי המלך כשהחזיר את הטענות, אמר 'זאת אומרת זה צני החי וצנך המת וזאת אומרת לא כי צנך המת וצני החי'.

לב. ועיין באלשיך מה שפירש לתירץ קושיא. לג. יש להוסיף, דהנה בירושלמי סנהדרין (פ"ג ה"ח) למדו מפסוק זה, שהדיין ששומע טענות בעלי דינים, צריך לחזור ולשנות בפיו את טענותיהם של בעלי הדין, כדי שישמעו בעלי הדין שהבין את טענותיהם, שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת. ונפסק ברמב"ם (סנהדרין פכ"א ה"ט) ושו"ע (תרי"ס סי' יז ס"ז), ואם כן קשה איך לא חזר שלמה המלך על טענותיהן בדקדוק. ולפי תירוצי רבינו יבואר.

דיקום
וקרשיות
בפסוקים

ואמנם בגוף המעשה ובפסק של המלך
 החכם יש לתמוה טובא, ובקלתן
 הרגישו המפרשים. (א) מה ראתה האשה
 אשר החליפה לשטות כזה, לגנוב בן אשה
 אחרת, ויהיה לה טיפול מרובה והוצאות
 גדולות, וזרע אין לה. (ב) ועוד אני
 מוסיף, אם הונח שהיה לה איזה טעם
 וסיבה הגונה אשר הכרעתה לגנוב ולטפל
 בילד שאינו שלה, אם כן למה אמרה
 בסוף 'גם לי גם לך לא יהיה גזור',
 מה ראתה לשטות כזה, כי אחרי
 שהראשונה כבר אמרה 'תנו לה את הילד
 החי והמת לא תמיתוהו', הוי לה לזכות
 בהילד החי. ומעשה כזה הוא כמעט
 מעשה שגעון, בתחילה גנבה ילד, ואח"כ
 עמדה למשפט לפני המלך, ואח"כ אמרה
 'גם לי גם לך לא יהיה גזור', בתחילה
 מה קסברה ובסוף מה קסברה (לה). (ג)
 ועוד אני מוסיף לתמוה, דאף אם הונח
 לנו שבאמת ההיא פתח הוי, ומעשה
 שהיה כך היה, הרי על כל פנים אם
 היתה האשה הזאת צדיעה מיושבת
 והיתה זוכה בצנה עפי"ד הראשונה, או
 על כל פנים אם גם היא היתה אומרת
 'המת אל תמיתוהו' כמו שאמרה
 הראשונה, אם כן היה נתבטל הפסק של
 המלך, ואיך יאמר 'וישמעו כל ישראל את
 המשפט אשר שפט המלך ויראו מפני
 המלך כי ראו כי חכמת אלהים בקרב
 לעשות משפט', ומה החכמה, הרי אלו

לא היתה האשה נוהגת כמשוגעת, היה
 נתבטל חכמתו. (ד) ועוד דבלא"ה לפי
 פשטא דקרא, אין בפסק הלו חכמה
 עמוקה כ"כ, עד שנאמר עליו 'כי חכמת
 אלקים בקרב', כי אף מי שאינו חכם
 בחכמת אלקים כשלמה, היה יכול להמציא
 המצאה כזאת. (ה) וביותר אני תמה על
 משפט המלך שאמר 'תנו לה את הילד
 החי והמת לא תמיתוהו היא אמו', והיתה
 כוונתו שיתנו להראשונה, והרי לפי
 הוראת הכתובים משמע דלזה שינתן
 לשניי', דהרי כתיב 'ותאמר האשה אשר
 צנה החי אל המלך תנו לה את הילד
 החי והמת אל תמיתוהו וזאת אומרת גם
 לי גם לך לא יהיה', ועלה כתיב 'ויאמר
 המלך תנו', דמשמע דקאי על האחרונה
 היא האשה שאמרה גם לי גם לך לא
 יהיה. (ו) וגם כי לשון הפסק של המלך
 היה ממש כלשון האשה הראשונה אשר
 נכמרו רחמה, והרי באמת לא כן פסק
 המלך. (ז) ועוד דקדקו רז"ל (מכות כג. ב)
 דתיבת 'היא אמו' מיותר לגמרי, ותירט
 בזה דבת קול אמרה כן.

והנלע"ד בשוב כל זה הוא, דהנה
 בילקוט (מלכים א, רמז קע"ה)
 וכ"ה שיר השירים רבה פ"א, י) מצוה דהני
 שתי נשים היו שתי יצמות, ובמדרש שוחר
 טוב (פרק עג) ובירושלמי מצוה דהיו בלה
 וחמותה (ל"ו). ואני אומר כי דצריהם לדקו

לה. עיין רד"ק (פסוק כו) שכתב, ומה שלא לקחה
 אותו אחר שהאחרת אמרה תנו לה, כי ידעה כי
 מרחמת עליו, אמרה וחשבה כי המלך לא יתנו לה
 לו. בספר גולל אור לרבי מאיר ביקי"אם ז"ל (אות ב)

חמותה שתפטור על כל פנים גם היא
מן היצום.

מה היתה
עדיפות
החמות
והכלה

ובמעשה נחזי אכן, הנה חמותה הדרך
היותר טוב לפניה היה שצנה
ישאר לה, ואז תהיה היא פטורה מן
היצום, וגם יהיה לה נקמה בכלתה, שהיא
תהיה זקוקה ליצום. ואם לא ישאר לה
צנה, על כל פנים טוב לה שישאר בחיים,
כי אף שלא יהיה לה נקמה בכלתה, על
כל פנים גם היא לא תהיה זקוקה, מה
שאין כן אם גם זה יומת, אזי מר לה
בתרתי, כי כלתה לא תהיה זקוקה ליצום
כי אין לה יצום, והיא תהיה זקוקה ליצום.
ואמנם לפני כלתה הדרך היותר טוב
לפניה אם גם זה יומת, אז היא תהיה
פטורה מן היצום כי לא יהיה לה יצום,
וגם לא תצטרך לטפל עצמה ולגדל את
בן חמותה, וגם יהיה לה נקמה בחמותה,
ואם שזה לא יומת על כל פנים טוב לה
שהיה בחזקתה, דמיון דלא יהיה לה
נקמה בחמותה, וגם שהיא תצטרך לטפל
עצמה ולגדל את בן חמותה, על כל פנים
תהיה גם היא פטורה מן היצום, ומה
שאין כן אם ישאר בחזקת בן חמותה, אזי

יחדיו, דהיו שתי יצמות וכלה וחמותה,
וכאשר אצאר בעזה"י. והמעשה היה
דהאשה וחמותה שתיהן מתו בעליהן
וצנים לא היו להם. והנה נודע מ"ש
(ח"ס) יצמות כז, ב ד"ה בן, וב"ב קטו, א ד"ה
בן 'צן אין לו' עיין עליו, דאף בן הבן
פוטק. והנה אחרי מות השני אנשים של
אותן שתי נשים, דהיינו האב וצנו, ילדו
שניהם. והנה אם היו נשארים שניהם
בחייהם חיותם היו שניהם נפטרים. ואף
אילו היה מת בן החמות ובן כלתה היה
נשאר בחיים חיותו, היו גם כן שניהם
פטורים, ואילו היו מתים גם שניהם אזי
הכלה היתה פטורה כי לא היה לה מי
להתייצם, וחמותה היתה זקוקה ליצום.
ואילו היה מת בן הכלה לצד, ובן חמותה
היה נשאר בחיים חיותו, היתה הכלה
זקוקה ליצום ולהמתין על זה הקטן עד
שיגדיל (יז), וחמותה היתה פטורה מן
החליצה והיצום. והנה כבר נודע (יצמות
ק"ו, א) דמחמש נשים השונאות זו את זו
הוא אשה וכלתה. ועתה אמינא דהמעשה
היה שמת צנה של הכלה, ואם כן היתה
היא זקוקה ליצום, וחמותה היתה פטורה
מן היצום. ולכן גנזה היא את בן

לז. כע"ז כתב הר"י אבן שועיב ז"ל בדרשותיו
לפרשת משפטים, והוסיף דצריך לומר דמיירי שמת
בעלה אחר שנולד התינוק הזה, דאל"כ הרי זו אשת
אחיו שלא היה בעולמו, שאם נולד בן אחר מות האב
הרי היא אסורה ביבום נועיין מה שכתבנו להלן בענין
זה מנכד רבינו. ועוד כתב דיש קצת תימה כי למה
הוצרכה לגבול אחר שהיה לה זרע, שכבר נפטרה מן
היבום, וזולתי אם נאמר שמת בתוך שלושים יום.

ד"ה בת שוע ותמר) כתב בשם הרמ"ע מפאנו ז"ל,
ששתי הנשים הללו היו בת שוע אשת יהודה ותמר
כלתו, והן היו אהלה ואהליבמה, והן עצמן חנה
ופנינה, מה שפנינה קוברת חנה יולדת. והן ב' הנשים
הנוכרות במלכים (ב' ו, כח) שהתנו ביניהן לאכול
היום בנה של אחת מהן. וע"ע מש"כ בענין זה בספר
רגל ישרה להרה"ק בעל בני יששכר זצ"ל (מערכת ב
אות לז), ובסדר הדורות (ב' אלפים רכו).

הנשים היו
כלה
וחמותה
שנפלו
ליבום

תהיה חמותה פטורה מן היצום, והיא תצטרך להמתין עד שיגדל זה הקטן.

והנה כבר כתבתי שכן הכלה מתה, ולכן גנבה את בן חמותה, כדי שחפצור על כל פנים גם היא מן היצום, ואף שתצטרך לטפל עצמה ולגדל את בן חמותה בחזקת בנה. וכאשר באו גם שניהם למשפט המלך, הבין המלך בחכמת אלקים אשר בקרבו, כי המה כלה וחמותה ושניהם זקוקים ליצום, והכלה גנבה את בן חמותה. ואמר בחכמתו העמוקה גזרו את הילד החי, וכאשר שמעה חמותה את הדברים האלה אמרה תנו לה את הילד החי והמת אל תמיתוהו, כדי שלא ימיתו את בנה, וגם שעל כל פנים גם היא תהיה פטורה מן היצום. ואמנם הכלה אשר גנבה היא רצתה לפטור עצמה גם מן הטיפול עם בן חמותה, וגם שתהיה לה נקמה בחמותה, אמרה גם לי גם לך לא יהיה גזרו, כי הדרך הזה היה לפניו המוצח שדרכים, שתהיה פטורה מן היצום ומן הטיפול, וגם שתהיה לה נקמה בחמותה. והיא לא היתה יכולה לומר כמו שאמרה הראשונה תנו לה את הילד החי והמת אל תמיתוהו, כי זה הדרך הוא רע ומר לה, שחמותה תהיה פטורה מן היצום,

בית
המלך של
שליח
המלך

והיא תצטרך להמתין עד שיגדל הקטן. וכאשר הבין המלך בחכמתו העליונה, כי רצונה לפטור עצמה מן הטיפול ומן היצום וגם שתהיה לה נקמה בחמותה, אזי חתך הדין בדרך קנס כמשפט המלך, ואמר 'תנו לה את הילד החי', כלומר, לזאת אשר אמרה גם לי גם לך לא יהיה לה יתנו את הילד החי, שהיא תצטרך לטפל עצמה עמו. והוסיף באמרו 'היא אמו' כלומר, הזאת האחרת היא אמו, והיא מחייבת לטפל בבן חמותה, והיא לה הכל לריעותה, ולכן שפיר ראו כל ישראל כי חכמת אלהים בקרבו.

ובזה יתישב עוד דקדוק צמ"ש 'ותאמר האשה אשר בנה החי אל המלך כי נכמרו רחמיה על בנה ותאמר תנו לה את הילד החי', דלכאורה יל"ד למה אמר תיצת 'ותאמר' זה פעמים (לח). וצדדניו יוצן, כי הראשונה שהיא חמותה סברה אם תאמר 'תנו לה את הילד החי', חולי כשיתודע שהיא חמותה וגם היא זקוקה ליצום, אז יאמרו שאמרה כן כדי שלא תצטרך להזדקק ליצום, לכן הקדימה ואמרה 'כי נכמרו רחמיה על בנה', כלומר, שמה שאמרה כן הוא מחמת שנכמרו רחמיה, ואח"כ אמרה אמירה אחרת 'תנו לה' וגו' (לט).

לספר מנחת ערב וז"ל, מצאתי עצמי מחוייב להעיד על מה שמרעישין העולם בקושיא בדברי אא"ק המחבר, במ"ש בספרו 'בין שמועה (פ') תצא מחודש חסט) בענין שתיים נשים זונות וכו', ומקשין העולם שלפי דבריו נולדו ב' הילדים לאחר מיתת בעלי

לח. עיין רמב"ן ריש פרשת אמור שכתב, שכפילות לשון 'אמירה' נאמר במקומות רבים, ובא לחומר הענין, או אם רוצה להזהיר מאוד. לט. חידוש זה שכתב רבינו ז"ל הפליא את המעיינים, ועיין מש"כ גבד רבינו ז"ל הג"מ ר' אברהם מינץ זצ"ל בהקדמתו

תמימותו, והשניה אשר היתה האם באמת, אמרה 'גם לי גם לך לא יהיה גורו'. והמלך החכם הבין זאת בחכמתו העמוקה מני ים, ואמר 'תנו לה', כלומר, להשניה, אשר אמרה גם לי גם לך לא יהיה היא אמו, כלומר, אף שאמרה כן, אפילו הכי היא אמו, וזה היתה חכמת שלמה רבתא.

ולמ"ד שם בילקוט שתי רוחות היו (י), ול' דבאמת הרוחות רלו להטעות את שלמה, והם הבינו שכוונת שלמה היה לנסותו, כי האשה אשר תחוס היא האם ואשר לא תחוס היא הנכרית. והחליפו את דבריהם, כי האשה שגנבה אמרה 'תנו לה הילד החי והמת לא

פרשת כי תבוא

האדם יקח עמו לקבר תורתו שלא יצטרך לבוא בגלגול

פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נותן לך ושמת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם (כו, א-ג). יש לומר בדרך מליצה, דהנה אמרו רז"ל (מו"ק ט, ג) צפוק

(תע) והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך נחלה וירשתה וישבת בה, ולקחת מראשית כל

ראובן אביו, ונשאר לב' הנשים אלו שני הבנים, ולוי אחי ראובן, ולפי ציור הזה תמצא דבריו הקדושים מובנים, ברורים ונכונים למוצאי דעת, עי"ש. ועי' מ"ש נכד רבינו הר"ר ירמיהו פעלדמאן זצ"ל בהקדמתו לספר קונטרס החזקות, שמופלא הדבר, שבבית הבחירה לרבינו המאירי ז"ל עמ"ס יבמות (יז, ב) הלך בדרך זה ליישב ענין המלך שלמה ושתי הנשים, ומביא שהיו שתיהן כלה וחמותה הזקוקות ליבום, וכל השקלא וטריא היה בכדי להיפטר מיבום, עי"ש, ורבינו זכה לכוון לדבריו בסגנון אחד ממש. ועי' בפירוש ידי משה על מדרש רבה (שיר השירים א, י). מ. בילקוט ראובני פרשת בראשית (ד"ה להיות) הביא בשם ספר משכן העדות, שנודווגו לו

אמותם, וא"כ היתה אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומבואר ביבמות (יז, ב) מקרא (דברים כה, ה) ד'כי ישבו אחים יחדיו, דאין בזה שום זיקה ליבום, וממילא נפל כל הבנין הנפלא, והוא לכאורה קושיא עצומה על דברי המחבר הק'. אכן לפענ"ד אין כאן קושיא כלל, כאשר נציין הענין, באופן שנוכל שפיר לומר שגולדו הבנים ואח"כ מתו האנשים, ויהיו דבריו כראי מוצקים, והמעשה כך היה, דהנשים היו כלה וחמותה, וב' יבמות באופן זה, האחת היתה אשת ראובן והשניה היתה אשת שמעון, שהיה בנו היחידי של ראובן, ולראובן אח ושמנו לוי, נמצא אשת ראובן ואשת שמעון היו כלה וחמותה, וילדו שתי בנים, ואחר ימים מועטים מת שמעון בעל הכלה, ואח"כ מת